

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2019. gada 23. decembrī
lietā Nr. 2019-08-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Jura Juraša konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2019. gada 21. novembra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas un 19. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta otrajam teikumam un 101. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrā daļa nosaka: “Ja Saeima piekrīt kriminālvajāšanas uzsākšanai pret Saeimas locekli, attiecīgais Saeimas loceklis zaudē tiesības piedalīties Saeimas un tās komisiju, kā arī citu to institūciju sēdēs, kurās Saeima viņu ir ievēlējusi vai apstiprinājusi, līdz kriminālvajāšanas izbeigšanai vai līdz brīdim, kad stājas spēkā notiesājošs tiesas spriedums. Šajā laikā prokuratūrai un tiesai ir tiesības piemērot attiecīgajam Saeimas loceklim visus kriminālprocesuālajos likumos noteiktos piespiedu līdzekļus.”

Saeimas kārtības ruļļa 19. pants nosaka: “Ja deputāts uz šā likuma 17. panta pamata ir atstādināts no piedalīšanās Saeimas darbā, atstādināšanas laikā viņš zaudē tiesības uz [...] 14. pantā paredzēto kompensāciju, bet mēnešalgu viņam izmaksā piecdesmit procentu apmērā. Ja deputātam tiek piemērots

drošības līdzeklis – apcietinājums, viņam uz apcietinājumā pavadīto laiku tiek pārtraukta arī mēnešalgas izmaksa. Ja krimināllieta izbeigta, nekonstatējot deputāta vainu, vai arī deputāts tiek attaisnots, viņš saņem visu par atstādināšanas laiku viņam neizmaksāto mēnešalgu, kā arī [...] kompensācijas.”

2. Pieteikuma iesniedzējs – Juris Jurašs (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – piedalījās 13. Saeimas vēlēšanās, tika ievēlēts Saeimā, un Saeimas 2018. gada 6. novembra sēdē viņam tika apstiprinātas Saeimas locekļa pilnvaras. 2019. gada 18. janvārī ģenerālprokurors nosūtīja Saeimai iesniegumu ar Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokurora ierosinājumu par piekrišanas došanu kriminālvajāšanas uzsākšanai pret Pieteikuma iesniedzēju. Saeima ar 2019. gada 31. janvāra lēmumu piekrita kriminālvajāšanas uzsākšanai pret Pieteikuma iesniedzēju (turpmāk – Saeimas 2019. gada 31. janvāra lēmums).

Pieteikuma iesniedzējs iesniedzis konstitucionālo sūdzību par Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas un 19. panta (turpmāk – apstrīdētās normas) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta otrajam teikumam un 101. panta pirmajam teikumam, jo uzskata, ka līdz ar Saeimas 2019. gada 31. janvāra lēmuma pieņemšanu apstrīdētās normas liedzot viņam pildīt deputāta pienākumus un izmantot deputāta tiesības līdz brīdim, kad tiks izbeigta kriminālvajāšana vai stāsies spēkā notiesājošs spriedums. Tādējādi tiekot nesamērīgi ierobežotas Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 92. panta otrajā teikumā un 101. panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka ar politisku lēmumu noteikts tiesību ierobežojums – aizliegums ieņemt deputāta amatu – pēc sava rakstura ir pielīdzināms sodam vai drošības līdzeklim. Lai gan personai drošības līdzeklis piemērojams un persona par vainīgu atzīstama likumā noteiktā kārtībā, aizliegums ieņemt deputāta amatu Pieteikuma iesniedzējam piemērots uz Saeimas pieņemta politiska lēmuma pamata bez attiecīga procesa virzītāja lēmuma par drošības līdzekļa piemērošanu vai notiesājoša sprieduma. Pieteikuma iesniedzēju par neatbilstošu Saeimas deputāta amatam varētu uzskatīt tikai tad, ja viņš ar spēkā stājušos tiesas spriedumu vai prokurora priekšrakstu par sodu būtu atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Taču Saeimas 2019. gada 31. janvāra lēmuma sekas esot Pieteikuma iesniedzēja atbrīvošana no turpmākas deputāta pienākumu pildīšanas.

Apstrīdētajās normās noteiktajam pamattiesību ierobežojumam, kas liedz pildīt Saeimas deputāta amata pienākumus, varot būt vairāki leģitīmi mērķi,

proti, nepieciešamība nodrošināt demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību un netraucētu kriminālprocesa norisi, tomēr noteiktie ierobežojumi neesot piemēroti šo mērķu sasniegšanai.

Saeimas vēlēšanu likuma 5. pantā esot ietverti nosacījumi, saskaņā ar kuriem tiek izvērtēta Saeimas deputāta amata kandidāta atbilstība “pilntiesīguma” kritērijam, kas nostiprināts Satversmes 9. pantā. Konstatēt, ka Pieteikuma iesniedzējs neatbilst šajā pantā izvirzītajam “pilntiesīguma” kritērijam, varētu tad, ja viņš būtu sodīts ar spēkā stājušos notiesājošu spriedumu vai prokurora priekšrakstu par sodu par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Apstrīdētās normas pieļaujot tādu situāciju, ka kriminālvajāšanai izdots Saeimas deputāta kandidāts, kuram nevar liegt piedalīties Saeimas vēlēšanās, uzreiz pēc kļūšanas par Saeimas deputātu tiek atstādināts no piedalīšanās Saeimas darbā un pakļauts apstrīdētajās normās noteiktajiem tiesību ierobežojumiem.

Ja tauta ir ievēlējusi Saeimā savu priekšstāvi un tas ieguvis deputāta mandātu, tad esot ļoti būtiski nodrošināt šādas tautas izvēles īstenošanu. Ja Saeimas deputātam tiek liegts pildīt viņa amata pienākumus, lai gan nekādi trūkumi deputāta “pilntiesīgumā” nav konstatēti, tad tā esot iejaukšanās balsošanas rezultātos un tautai tiekot liegta tās priekšstāvja dalība likumdošanas procesā. Šādā veidā, iejaucoties tautas ievēlēto Saeimas deputātu sastāvā un patvaļīgi to grozot, netiekot nodrošināta demokrātiska valsts iekārta. Apstrīdētajās normās noteiktais ierobežojums “sasaldējot” Pieteikuma iesniedzēja mandātu un atbalstot to, ka tiek pieļautas un pat motivētas politiskas apsūdzības. No apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma sabiedrība negūstot nekādu labumu. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējam noteiktā tiesību ierobežojuma mērķis neesot nodrošināt to, ka deputāta amata pienākumus pilda tikai pilntiesīgi Saeimas deputāti.

Apstrīdētajās normās noteiktais līdzeklis nediferencējot to, vai kriminālprocess pret personu uzsākts saistībā ar tās kā deputāta pienākumu pildīšanu vai arī apstākļiem, kas ir pilnīgi nesaistīti ar šo pienākumu pildīšanu. Apstrīdētās normas pieļaujot pret Saeimas deputātiem vērstas politiskas apsūdzības, jo tādā veidā varot panākt viņu atcelšanu no amata ilgu laiku pirms tiesas sprieduma spēkā stāšanās.

Kriminālprocesa likumā esot ietverts drošības līdzeklis – noteiktas nodarbošanās aizliegums –, kuru piemērot ir tiesīgs procesa virzītājs. Šis drošības līdzeklis pēc tā rakstura esot identisks apstrīdētajās normās noteiktajam. Tā leģitīmais mērķis esot nodrošināt netraucētu kriminālprocesa īstenošanu, proti, nodrošināt to, ka persona neizmanto savu amatu, lai kavētu kriminālprocesa

mērķu sasniegšanu. Taču šāds tiesību ierobežojums tiek noteikts citā procesuālajā kārtībā un pamatojoties uz citām tiesību normām. Tas tiek piemērots konkrētajā kriminālprocesā uz likumā noteiktajā kārtībā dibinātiem un nostiprinātiem pamatiem. Turklāt to varot piemērot tad, ja ir pamats uzskatīt, ka attiecīgā persona turpinās noziedzīgas darbības, izvairīsies no pirmstiesas kriminālprocesa vai tiesvedības vai traucēs šos procesus. Šāds likumā noteikts pamata pieprasījums uzlikt procesa virzītājam pienākumu izvērtēt, par ko personu apsūdz un kādu mērķi nepieciešams sasniegt ar drošības līdzekļa piemērošanu. Attiecīgais procesa virzītāja lēmums esot pakļauts daudzpakāpju kontrolei – gan prokuratūras, gan tiesas līmenī. Tātad gadījumā, ja kriminālprocesā, saistībā ar kuru Pieteikuma iesniedzējs izdots kriminālvajāšanai, tiktu konstatēts pamats noteiktas nodarbošanās aizlieguma piemērošanai, procesa virzītāja rīcībā būtu alternatīvi līdzekļi, kas ir samērīgi un mazāk ierobežotu indivīda tiesības. Kriminālprocesa likumā noteiktie drošības līdzekļi esot kvalitatīvāki, efektīvāki un personas pamattiesības saudzējošāki apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekļi.

Apstrīdētajās normās ietvertais aizliegums ieņemt deputāta amatu pārkāpjot nevainīguma prezumpciju, jo tiesību ierobežojums pēc tā rakstura esot pielīdzināms faktiskai Pieteikuma iesniedzēja atbrīvošanai no amata un aizliegumam īstenot Satversmes 101. pantā noteiktās tiesības. Saeimas lēmuma sekas faktiski esot tādas pašas kā notiesājoša sprieduma vai prokurora priekšraksta par sodu sekas. Lai gan Pieteikuma iesniedzēja vaina viņam inkriminētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā nav konstatēta Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā, tomēr viņam gluži tāpat kā notiesātai personai jau šobrīd ar izdošanu kriminālvajāšanai, attiecībā uz kuru pārsūdzības iespēja nav paredzēta, tiek liegts pildīt deputāta amata pienākumus.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 101. panta pirmajam teikumam, un lūdz izbeigt tiesvedību lietā daļā par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam, jo ar apstrīdētajām normām attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju neesot pārkāpta nevainīguma prezumpcija.

Saeima norāda: Pieteikuma iesniedzēja pieņēmums, ka apstrīdēto normu piemērošanas rezultātā viņam faktiski ir liegts pildīt deputāta amata pienākumus un jebkādā veidā kā Saeimas deputātam pildīt demokrātiskās vēlēšanās vēlētajū piešķirto uzticības mandātu, ir maldīgs. Apstrīdētās normas pēc būtības paredzot tikai atsevišķus, praksē šauri interpretējamus ierobežojumus, proti, liegumu

Saeimas deputāta statusā piedalīties Saeimas un tās komisiju sēdēs. Attiecībā uz Saeimas komisiju sēdēm šis ierobežojums pēc būtības nozīmējot liegumu piedalīties balsošanā tajās komisijās, kurās deputāts ir ievēlēts un kurās viņam citādi būtu tiesības balsot. Taču Saeimas komisiju sēdes esot atklātas un kriminālvajāšanai izdots Saeimas deputāts faktiski varot tās apmeklēt, kā arī lūgt komisijas priekšsēdētāju dot viņam vārdu un izteikties par izskatāmo jautājumu, citstarp arī par paša iesniegtiem priekšlikumiem.

Liegums piedalīties Saeimas sēdēs nozīmējot to, ka kriminālvajāšanai izdotam deputātam nav atļauts atrasties Saeimas Sēžu zālē, piedalīties debatēs un balsošanā. Saskaņā ar ilgstoši praktizētu parlamenta tradīciju klātbūtne Saeimas Sēžu zāles “deputātu daļā” esot strikti ierobežota. Tajā drīkstot atrasties Saeimas deputāti, kuriem ir tiesības piedalīties Saeimas sēdēs, un citas personas, kuras var piedalīties Saeimas sēdēs vai kurām tas ir īpaši atļauts.

Piekrišana kriminālvajāšanas uzsākšanai un liegums piedalīties Saeimas un tās komisiju sēdēs neietekmējot Saeimas deputāta tiesības aktīvi izmantot citas deputāta tiesības un pilnvaras. Viņam, piemēram, neesot liegts iesniegt priekšlikumus Saeimā izskatāmajiem likumprojektiem, kopīgi ar citiem deputātiem iesniegt Saeimai likumprojektus vai pieteikumu Satversmes tiesai, kopīgi ar citiem deputātiem iesniegt priekšlikumu par neuzticības izteikšanu Ministru kabinetam, Ministru prezidentam, Ministru prezidenta biedram vai ministram, piedalīties Saeimas frakciju, Frakciju padomes un politisko bloku darbā un izmantot citas Satversmē un Saeimas kārtības rullī deputātam paredzētās tiesības. Tāpat kriminālvajāšanai izdots deputāts nezaudējot tiesības savlaicīgi saņemt deputātam nepieciešamo informāciju, tostarp informāciju par iesniegtajiem likumprojektiem, priekšlikumiem vai lēmumu projektiem.

Saeima uzskata, ka Satversmes 101. pantā ietvertā atsauce uz “likumā paredzēto veidu” attiecas arī uz Saeimas deputāta darbību un ietver likumdevēja tiesības noteikt kārtību un saprātīgus ierobežojumus Saeimas deputātu, tostarp kriminālvajāšanai izdota deputāta, pilnvaru izmantošanai. Apstrīdētās normas paredzot ierobežojumus attiecībā uz deputāta dalību Saeimas un tās komisiju sēdēs un līdz ar to ierobežojot Satversmes 101. pantā ietvertās tiesības.

Lietā neesot strīda par to, ka apstrīdētās normas ir pieņemtas un izsludinātas Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, publiski pieejamas un pietiekami skaidras, lai persona, nepieciešamības gadījumā atbilstoši konsultējoties, varētu saprast no tām izrietošo tiesību un pienākumu saturu. Tātad pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu.

Attiecībā uz ierobežojuma leģitīmo mērķi Saeima visupirms norāda, ka Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrā daļa izriet no Satversmes 30. panta un ir ar to cieši saistīta. Ar Satversmes 30. pantu esot nostiprināta deputāta imunitāte – viena no būtiskākajām deputāta un visa parlamenta neatkarības garantijām. Saeimas deputāta imunitāte tradicionāli izrietot no parlamenta imunitātes, kas aizsargā likumdevēju no neatbilstošas izpildvaras ietekmes, bet paša parlamenta opozīciju – no vairākuma spiediena, nodrošinot demokrātiskai iekārtai atbilstošu varas dalīšanas principa ievērošanu. Turklāt imunitāte aizsargājot arī atsevišķus parlamenta locekļus, piemēram, no iespējamām citu partiju izvirzītām politiski motivētām apsūdzībām. Esot svarīgi ņemt vērā, ka kriminālvajāšanai izdotam Saeimas deputātam var tikt piemēroti visi kriminālprocesuālajos likumos noteiktie piespiedu līdzekļi, kas atkarībā no to veida var būtiski ietekmēt deputāta kā personas brīvību vai deputāta darbu Saeimā. Šādu līdzekļu piemērošanai laikā no Saeimas piekrišanas deputāta kriminālvajāšanai līdz pat galīgā nolēmuma spēkā stāšanās brīdim neesot nepieciešama atkārtota Saeimas piekrišana. Faktiski tas nozīmējot, ka deputāta kriminālprocesuālā imunitāte attiecībā uz konkrēto kriminālprocesu ir atcelta, tādēļ likumdevējs paredzējis, ka šāds deputāts nepiedalās Saeimas lēmumu pieņemšanā. Turklāt šāds ierobežojums novēršot arī attiecīgā deputāta iespēju balsot par jautājumiem, kas varētu attiekties uz viņu pašu, un tiešā veidā ietekmēt pret viņu uzsākto kriminālprocesu. Tātad apstrīdētajās normās noteiktā ierobežojuma leģitīmais mērķis esot demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība.

Vēl viens apstrīdētajās normās ietvertā ierobežojuma mērķis esot šāds – aizsargāt parlamenta reputāciju, t. i., iedzīvotāju uzticēšanos demokrātiskajām valsts institūcijām. Personas, it īpaši Saeimas deputāta, politiķa vai citas valsts amatpersonas, izdošana kriminālvajāšanai neizbēgami raisot sabiedrībā debates par attiecīgās institūcijas reputāciju un uzticamību. Deputāta – pašas tautas ievēlēta tās priekšstāvja – statuss izvirzot sevišķi augstas prasības attiecībā uz personas reputāciju. Šaubas par parlamenta locekļu reputāciju varot negatīvi ietekmēt sabiedrības ticību parlamenta pieņemto lēmumu leģitimitātei. Šāds risks esot īpaši liels, ja kriminālvajāšanai vienlaikus tiek izdoti vairāki Saeimas deputāti. Tātad apstrīdēto normu mērķis esot aizsargāt parlamenta autoritāti jeb sabiedrības uzticēšanos likumdevējam. Arī šis mērķis esot saistīts ar demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību.

Apstrīdētajās normās noteiktais ierobežojums esot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai. Liegums piedalīties balsošanā Saeimas un tās komisiju sēdēs novēršot to, ka kriminālvajāšanai izdoto deputātu neatbilstošam spiedienam

varētu pakļaut gan izpildvara vai tiesu vara, gan – gadījumā, ja viņš ir opozīcijas deputāts, – parlamenta vairākums. Šis ierobežojums nodrošinot arī to, ka sabiedrībā nerodas šaubas par visa parlamenta darbības leģitimitāti un uzticamību, jo attiecīgais deputāts nepiedalās normatīvo aktu un dažādu Saeimas lēmumu pieņemšanā.

Nepastāvot citi, Pieteikuma iesniedzēja tiesības mazāk ierobežojoši leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekļi. Apstrīdētajās normās ietvertais ierobežojums gan nodrošinot varas dalīšanas principa ievērošanu, pasargājot parlamentu un atsevišķu deputātu no neatbilstošas ietekmes, gan aizsargājot sabiedrības uzticēšanos likumdevēja pieņemtajiem lēmumiem. Pretēji Pieteikuma iesniedzēja apgalvojumam, drošības līdzekļa – noteiktas nodarbošanās aizlieguma – piemērošana nesasniegta leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē. Tā kā kriminālprocesā piemērojamie drošības līdzekļi paredzēti tam, lai novērstu pretdarbību konkrētā kriminālprocesa mērķu sasniegšanai vai konkrētām izmeklēšanas darbībām, tos varot piemērot tikai konkrētos gadījumos, kad individuāli ir konstatēta šāda nepieciešamība. Tātad Pieteikuma iesniedzēja norādītais līdzeklis nebūtu piemērots parlamenta neatkarības un autoritātes nodrošināšanai un aizsardzībai. Turklāt noteiktas nodarbošanās aizlieguma piemērošanas gadījumā ierobežojums varētu būt vēl daudz plašāks un attiekties ne tikai uz deputāta dalību Saeimas un tās komisiju sēdēs, bet arī uz citu Saeimas deputāta tiesību un pilnvaru izmantošanu.

Sabiedrības ieguvums no apstrīdētajās normās ietvertā ierobežojuma esot lielāks nekā indivīda tiesībām nodarītais kaitējums. Kārtība, kādā parlaments pieņem lēmumus par deputāta imunitātes atcelšanu, ietilpstot parlamentāro tiesību sfērā, kurā likumdevējam ir plaša rīcības brīvība. Lēmumi par parlamenta locekļa imunitātes atcelšanu visupirms esot politiski lēmumi, ar kuriem parlaments īsteno savu autonomiju. Saeima uzskata, ka tā savas autonomijas ietvaros ir tiesīga noteikt arī ierobežojumus, kas piemērojami deputāta darbībai gadījumos, kad Saeima ir atcēlusi šā deputāta imunitāti, ļaujot tiesu varai brīvi piemērot tādus ierobežojošus līdzekļus, kādus tā kriminālprocesa ietvaros uzskata par nepieciešamiem. Pēc Saeimas ieskata, likumdevēja tiesības noteikt zināmus ierobežojumus deputāta pilnvaru izmantošanai tādā gadījumā, ja viņš izdots kriminālvajāšanai, izriet arī no Satversmes 21. panta. Parlamenta iekšējās darbības reglamentēšana esot būtiska parlamenta autonomijas izpausme, un attiecīgajā regulējumā ietilpstot arī citādi deputāta darbības aprobežojumi, disciplinārsodi, atbildība par sēžu kavēšanu, dažādi termiņu ierobežojumi un citi būtiski deputāta darbības aspekti. Saeimā pirms tam, kad tā lemj par deputāta

imunitātes atcelšanu, tiekot nodrošināta atbilstoša procedūra, kas ietverot arī attiecīgā deputāta uzklauššanu. Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijas uzdevums esot pēc iepazīšanās ar katru konkrēto iesniegumu informēt Saeimu, ja attiecīgais lūgums varētu būt uzskatāms par nepieļaujamu iejaukšanos deputāta un parlamenta darbībā. Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijā tiekot ievēlēti divi deputāti no katras frakcijas, tādējādi nepieciešamība atcelt deputāta imunitāti tiekot vērtēta, cik vien tas iespējams, pilnīgi, demokrātiski un neitrāli.

Apstrīdētās normas pēc būtības neliedzot deputātam turpināt sava elektorāta interešu pārstāvēšanu. Tās nodrošinot arī deputāta personisko tiesību aizsardzību. Proti, saskaņā ar Saeimas kārtības ruļļa 19. pantu deputāts gadījumā, kad krimināllieta tiek izbeigta, nekonstatējot viņa vainu, vai arī viņš tiek attaisnots, saņemot visu par atstādināšanas laiku viņam neizmaksāto mēnešalgu, kā arī kompensācijas. Līdz ar to likumdevējs esot nodrošinājis deputāta mantisko interešu un tiesību aizsardzību arī tādos gadījumos, kad kriminālprocesā deputāta vaina netiek konstatēta. Tātad indivīda tiesībām nodarītais kaitējums esot mazāks nekā sabiedrības ieguvums no tā, ka tiek aizsargātas sabiedrības tiesības uz parlamenta neatkarību un autoritāti.

Attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēja argumentiem par iespējamo nevainīguma prezumpcijas pārkāpumu Saeima norāda, ka zināmi ar kriminālprocesa uzsākšanu saistīti ierobežojumi, kas noteikti dažādām amatpersonām, paši par sevi nenorāda uz to, ka persona tiktu uzskatīta par vainīgu attiecīgā noziedzīgā nodarījuma pastrādāšanā. Šāda prezumpcija ne tieši, ne netieši no apstrīdētajām normām neizrietot. Dažāda veida ierobežojumi atkarībā no konkrētā amata un konkrēto funkciju nozīmīguma varot tikt noteikti likumā un paši par sevi nepārkāpjot nevainīguma prezumpciju. Līdz ar to Saeima uzskata, ka apstrīdētās normas neierobežo Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 92. pantā paredzētās tiesības un izskatāmā lieta šajā daļā būtu izbeidzama.

4. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētās normas neskar Satversmes 92. panta otrajā teikumā noteikto nevainīguma prezumpcijas principu un ka tajās noteiktie ierobežojumi ietilpst Satversmes 101. pantā ietvertās likumdevēja rīcības brīvības ietvaros.

Nevainīguma prezumpcijas princips primāri attiecoties uz personas vainas izvērtēšanu krimināllietas ietvaros, nevis regulējot jautājumus, kas saistīti ar personas amata pienākumu izpildi krimināllietas izskatīšanas gaitā. Līdz ar to pagaidu ierobežojumu noteikšana amata pienākumu pildīšanai krimināllietas

izskatīšanas laikā pati par sevi neesot Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertās nevainīguma prezumpcijas pārkāpums un neskarot Satversmes 92. panta piemērošanas jomu.

Satversmes 101. pantā nostiprinātās tiesības kalpojot par garantu demokrātiskas iekārtas pastāvēšanai un vērstas uz demokrātiskas valsts iekārtas leģitimitātes nodrošināšanu. Satversmes 101. panta pirmā daļa negarantējot personas tiesības uz konkrētu amatu valsts dienestā, un šādas tiesības neesot uzskatāmas par absolūtām, jo Satversmes 101. pants ietverot šo tiesību izmantošanas nosacījumu – “likumā paredzētā veidā”. Arī Satversmes tiesa esot noteikusi, ka Satversmes 101. panta pirmā daļa vispārīgi paredz personas tiesības turpināt valsts dienestu, ja vien nepastāv saprātīgs un objektīvs pamats atbrīvošanai no tā. Tādējādi minētā norma paredzot personai tiesības, bet norādot arī uz to, ka likumdevējs var šīs tiesības ierobežot.

Deputātam esot uzticēts augsts amats un valstiski svarīgi pienākumi, tādēļ no deputāta varot prasīt, lai viņa reputācija būtu nevainojama un viņš sabiedrības priekšā uzņemtos atbildību par savu darbību, arī par tādu darbību, kas nav tieši saistīta ar viņa amata pienākumu pildīšanu.

Valsts interesēs būtu panākt, lai pret deputātiem celtās apsūdzības noziedzīga nodarījuma izdarīšanā tiktu ātrāk izskatītas tiesā un tiktu kļiedētas šaubas, kas izriet no tā, ka parlamenta darbā piedalās persona, kura notiesāšanas gadījumā nedrīkstētu ieņemt attiecīgo amatu.

Saeimas deputāta dalība Saeimas darbā esot gan cilvēka pamattiesību, gan arī institucionālo konstitucionālo tiesību jautājums. No vienas puses, Satversmes 101. panta pirmā daļa garantējot tiesības pildīt valsts dienestu, citstarp Saeimas deputāta amatā, bet, no otras puses, Satversmes 21. panta pirmais teikums paredzot, ka Saeima iekšējās darbības un kārtības noteikšanai izstrādā sev kārtības rullī. Satversmes tiesa esot atzinusi, ka no šīs Satversmes normas izriet parlamenta suverenitātes princips, proti, Saeima pati sev nosaka darba organizācijas kārtību. Attiecībā uz Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas pirmo teikumu vērā ņemams esot Satversmes 21. pantā ietvertais parlamenta suverenitātes princips. Proti, pati Saeima esot tiesīga savā kārtības rullī noteikt, kādā veidā Saeimas deputāts, kurš ir izdots kriminālvajāšanai, var piedalīties Saeimas darbā. Šajā ziņā Saeimas rīcības brīvība esot plaša, ciktāl tās paredzētais regulējums nav acīmredzami nesamērīgs un atbilst demokrātiskas tiesiskas valsts principiem.

Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas pirmais teikums ierobežojot Satversmes 101. panta pirmajā daļā paredzētās tiesības pildīt valsts dienestu.

Tomēr šis ierobežojums esot noteikts Satversmes 21. panta pirmā teikuma ietvaros un likumdevējs šā jautājuma regulēšanā baudot plašu rīcības brīvību. Līdz ar to, izvērtējot ierobežojuma tiesiskumu, vajagot ņemt vērā parlamenta suverenitātes principu, kas atstāj Saeimai plašu rīcības brīvību lemšanā par amata pildīšanas ierobežojumu apmēriem. Personas tiesību ierobežojums, ievērojot likumdevēja rīcības brīvību, varot tikt atzīts par prettiesisku tikai tad, ja konkrētais regulējums būtu acīmredzami nesamērīgs un neatbilstu demokrātiskas tiesiskas valsts principiem.

Ar apstrīdētajām normām deputātam neesot pavisam liegtas tiesības pildīt deputāta pienākumus. Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrajā daļā esot noteikti tikai trīs Saeimas deputāta amata pienākumi, kurus tas nevar veikt tad, ja ir izdots kriminālvajāšanai, un tie nebūt neesot visi deputāta pienākumi.

Turklāt esot jāatzīmē, ka ierobežojums deputātam tiek noteikts tikai uz kriminālprocesa izskatīšanas laiku. Šis ierobežojums neskarot pārējās Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktās tiesības, piemēram, tiesības iesniegt priekšlikumus, kopīgi ar citiem deputātiem iesniegt likumprojektus, izmantot Saeimas darba telpas un Saeimas Administrācijas sniegto atbalstu, nodarbināt Saeimas deputāta palīgu, sazināties ar vēlētājiem. Līdz ar to neesot konstatējams, ka personai tiesības pildīt amata pienākumus būtu atņemtas pavisam.

Pēc tiesībsarga ieskata, acīmredzami prettiesiska būtu tāda tiesību norma, kas liegtu personai, pret kuru ierosināts kriminālprocess, kandidēt uz deputāta amatu vai noteiktu tūlītēju amata zaudēšanu tādā gadījumā, ja Saeima sniegtu atļauju kriminālprocesa veikšanai pret personu. Konkrētajā situācijā tiesības pildīt deputāta pienākumus Pieteikuma iesniedzējam netiekot atņemtas pavisam, bet esot noteikti ierobežojumi šo pienākumu pildīšanai un tas, ievērojot likumdevēja rīcības brīvību, esot pieļaujams. Likumdevējam esot plašas iespējas izvērtēt apstrīdētajās normās noteiktā ierobežojuma nepieciešamību un lietderību, kā arī apsvērt iespējas pilnveidot attiecīgo regulējumu. Tiesībsargs uzsver, ka normatīvā regulējuma pilnveides nepieciešamība ir politiski izvērtējams jautājums.

Apkopotā informācija par tiesisko regulējumu citās Eiropas Savienības dalībvalstīs norādot uz to, ka Latvijas normatīvais regulējums nav vienīgais parlamenta darba efektīvas organizēšanas veids. Tomēr, kā atzinusi Satversmes tiesa, izvēloties vienu no vairākiem potenciāli piemērotiem leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekļiem, vērtēšanas un lemšanas privilēģija pieder likumdevējam, un tāpēc esot jāvērtē apstrīdētās normas atbilstība Satversmē noteiktajām pamattiesībām, nevis jāaizstāj likumdevēja rīcības brīvība ar savu

viedokli par racionālāko tiesisko risinājumu. Līdz ar to, izvērtējot tiesību normas atbilstību Satversmē noteiktajām pamattiesībām, esot jāatzīst, ka apstrīdētajās normās noteiktie ierobežojumi nav acīmredzami nesamērīgi un, pat ja pastāv pret personu saudzīgāki regulējuma varianti, konkrēta regulējuma izvēle tomēr ietilpst likumdevēja rīcības brīvības ietvaros.

5. Pieaicinātā persona – Tartu Universitātes lektors un Tartu administratīvās tiesas tiesnesis *Mag. iur. Madis Ernits* – norāda, ka parlamenta locekļa imunitātes vēsturiskais attaisnojums ir parlamenta locekļa aizsardzība pret ļaunprātīgu kriminālvajāšanu. Parlamenta locekļa imunitāte esot ne tikai parlamenta locekļa kompetences sastāvdaļa, bet arī personiska garantija, jo tā zināmā mērā pasargājot konkrēto fizisko personu no kriminālvajāšanas, kas varētu tai radīt smagas sekas un neļaut tai īstenot no Satversmes 101. panta izrietošās tiesības. Saeimas kārtības ruļļa 19. panta pirmais teikums nepārprotami attiecoties uz Pieteikuma iesniedzēju individuālo tiesību aspektā. Tiesību uz kompensāciju atņemšana un mēnešalgas samazināšana līdz piecdesmit procentiem skarot Pieteikuma iesniedzēja tiesības uz atalgojumu (Satversmes 107. pants), kā arī pārkāpjot Satversmes 33. pantu, saskaņā ar kuru parlamenta loceklim atalgojums jāsaņem no valsts līdzekļiem. Tādējādi arī šim pasākumam piemīt divējāda daba: atalgojums ietilpstot gan attiecīgās personas individuālo tiesību, gan arī parlamenta locekļa kompetences tvērumā.

Ja būtu skarts tikai parlamenta locekļa konstitucionālais statuss, tad parlamenta loceklis nevarētu iesniegt konstitucionālo sūdzību. Ja nepastāv orgānu strīdu risināšanas iespēja, tad esot atzīstamas personas tiesības vērsties ar individuālu konstitucionālo sūdzību tiesā. Izskatāmajā gadījumā tiesību aspekts un kompetences aspekts mijiedarbojoties. Tātad, ja tiek skarts parlamenta locekļa kompetences aspekts, tiekot skarts arī konkrētās personas individuālais aspekts. Līdz ar to personai vajagot būt nodrošinātai iespējai vērsties tiesā ar konstitucionālo sūdzību.

Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas otrais teikums Pieteikuma iesniedzēju skarot tikai netieši un teorētiski, jo neesot informācijas par to, ka Pieteikuma iesniedzējam būtu atņemta brīvība. Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas otrajam teikumam esot tikai paskaidrojoša funkcija – tas nosakot, ka parlamenta locekļus, kuriem atņemta imunitāte, var arestēt un pārmeklēt tāpat kā jebkuru citu kriminālprocesam pakļautu personu. Līdz ar to konstitucionālā sūdzība par Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas otro teikumu neesot pieļaujama. Tā kā Pieteikuma iesniedzējam nav atņemta brīvība, ar Saeimas

kārtības ruļļa 19. panta otro teikumu neesot skarts neviens no viņa tiesiskajiem statusiem. Savukārt šā panta trešais teikums esot Pieteikuma iesniedzējam labvēlīga norma. Tā kā Pieteikuma iesniedzējs neapgalvojis, ka šī norma paredz pārāk mazu kompensāciju, arī šī norma izskatāmajā lietā neesot analizējama.

Attiecībā uz Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas pirmo teikumu un 19. panta pirmo teikumu neesot šaubu par to, ka Pieteikuma iesniedzējs ir aizskarts personiski, pašlaik un tieši.

Visupirms esot jānosaka, kāds atbilstoši Satversmes 14. un 30. pantam kopsakarā ar Satversmes 101. pantu ir materiāltiesiskās un personiskās aizsardzības tvērums. Vispārējai parlamenta locekļa brīvā mandāta garantijai esot jāaptver visas klasiskās parlamenta locekļa tiesības, it īpaši līdzdalības tiesības (tiesības izteikties un tiesības iesniegt lūgumus), tiesības uz informāciju, kā arī citas tiesības, kas neietilpst nevienā no abām šīm kategorijām. Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas pirmais teikums nepārprotami iejaucoties brīvā mandāta vispārējās garantijās, jo parlamenta loceklis zaudējot tiesības piedalīties Saeimas un tās komisiju sēdēs, kā arī citu to institūciju sēdēs, kurās Saeima viņu ievēlējusi vai apstiprinājusi, līdz kriminālvajāšanas izbeigšanai vai līdz brīdim, kad stājas spēkā notiesājošs spriedums.

Neesot skaidrs mērķis, kura dēļ parlamenta loceklim pret viņu ierosināta kriminālprocesa laikā tiek liegts apmeklēt Saeimas un tās komisiju sēdes, kā arī citu to institūciju sēdes, kurās viņu ievēlējusi vai apstiprinājusi Saeima. Vienīgais noteikums, ko varētu apsvērt kā leģitīmu pamatu, esot tiesiskuma garantija tiesvedībā. Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas pirmo teikumu varot uzskatīt par tiesiskuma konkretizāciju tiesvedības nodrošināšanai. Tādējādi leģitīmais mērķis, kaut arī to esot grūti noskaidrot, varētu būt tiesiskuma konkretizācija tiesvedības nodrošināšanai.

Esot apšaubāma pamattiesību ierobežojuma piemērotība leģitīmā mērķa sasniegšanai, proti, esot grūti saskatīt, kādā veidā šāds līdzeklis sekmē mērķa sasniegšanu. Parlamenta locekļa izslēgšana no parlamenta darba attiecībā uz mērķi nodrošināt tiesvedību esot neitrāla, turklāt neesot nepieciešama, jo pastāvot saudzīgāki mērķa sasniegšanas līdzekļi. Piemēram, kriminālprocesā piemērojamie drošības līdzekļi esot saudzīgāki un efektīvāki nekā parlamenta locekļa izslēgšana no parlamenta darba.

Parlamenta locekļa izslēgšana no parlamenta darba esot nesamērīgs, ļoti smags ārkārtīgi svarīga konstitucionālā principa aizskārums. Brīvā mandāta princips esot viens no demokrātijas pamatprincipiem. Ja izpildvarai un tiesu varai ir ļauts tik intensīvi ierobežot brīvo mandātu, ierosinot kriminālvajāšanu, tad

tiekot apdraudēta demokrātija un varas dalīšanas principa ievērošana. Tādējādi, no vienas puses, esot konstatējams būtisks vispārēja tiesību principa aizskārums, kuru, no otras puses, attaisnojot neskaidras cēloniskas attiecības starp ierobežojumu un mērķi – tiesvedības nodrošināšanu. Tas neesot samērīgi.

Arī nevainīguma prezumpcija esot konstitucionāla līmeņa princips. Šā principa iespējamais konstitucionālais avots esot cilvēka cieņa (Satversmes 95. pants). Parlamenta locekļa izslēgšana no parlamenta darba, gluži vienkārši uzsākot kriminālprocesu bez jebkādam norādēm par to, ka persona varētu izdarīt turpmākus noziedzīgus nodarījumus, izmantojot parlamenta locekļa tiesības un pildot parlamenta locekļa pienākumus, esot arī nevainīguma prezumpcijas principa pārkāpums.

Aizskārums, kas izriet no Saeimas kārtības ruļļa 19. panta pirmā teikuma, esot tikai imunitātes atņemšanas sekas. Saeimas kārtības ruļļa 19. panta pirmajam teikumam vajagot atbilst Satversmes 33. un 107. pantam. Satversmes 107. pants nosakot tiesības uz samērīgu atalgojumu kā vispārējas tiesības. Satversmes 33. pants nosakot parlamenta locekļa tiesības uz atalgojumu. Parlamenta loceklis ietilpstot šo tiesību tvērumā. Saeimas kārtības ruļļa 19. panta pirmais teikums nepārprotami iejaucoties šajās tiesībās.

Neesot skaidrs, ar kādu mērķi parlamenta locekļa atalgojums kriminālprocesa laikā tiek samazināts. Pirmkārt, to varētu apsvērt kā vienkāršu loģisku secinājumu, ka tad, ja parlamenta loceklim atņem attiecīgā amata kompetenci, viņš nesaņem algu. Šādā gadījumā konstitucionālais pamatojums būtu tāds pats. Proti, mērķis būtu garantēt tiesiskumu tiesvedībā (Satversmes 86. pants). Taču tas, vai ar šādiem līdzekļiem šādu mērķi var sasniegt, esot apšaubāms. Otrkārt, par mērķi, kura labad parlamenta locekļa atalgojums kriminālprocesa laikā tiek samazināts, varētu uzskatīt valsts budžeta līdzekļu ietaupījumu (Satversmes 66. pants). Leģitīms mērķis varot būt arī tāds, ka valstij nevajadzētu maksāt algu kādam, kurš – ar diezgan lielu varbūtību – ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu. Taču arī šajā aspektā cēloņsakarība esot vāja. Tādējādi leģitīmais mērķis, kaut arī to esot grūti noskaidrot, varētu būt valsts budžeta ietaupījumi un izvairīšanās no nepamatotiem izdevumiem.

Parlamenta locekļa atalgojuma samazināšana uz kriminālprocesa laiku esot piemērota valsts budžeta līdzekļu ietaupīšanai. Neesot saudzējošāku līdzekļu šāda valsts budžeta ietaupījuma panākšanai kā vien atalgojuma samazināšana. Tātad šāds pamattiesību ierobežojums esot nepieciešams. Taču apšaubāma esot šā līdzekļa samērība šaurākā nozīmē.

Varot apgalvot, ka atstādināta parlamenta locekļa atalgojuma samazināšana ir konstitucionāla, ja konstitucionāla ir viņa atstādināšana. Tā kā šajā lietā Pieteikuma iesniedzēja atstādināšana ir nekonstitucionāla, tāda pati ir arī viņa atalgojuma samazināšana. Atalgojuma samazināšana esot viena no parlamenta locekļa atstādināšanas tiesisko seku izpausmēm un tādējādi – vien papildinoša. Tāpēc atalgojuma samazinājums esot nesamērīgs, ciktāl parlamenta locekļa atstādināšana ir nekonstitucionāla.

6. Pieaicinātā persona – Viļņas Universitātes Juridiskās fakultātes Publisko tiesību katedras docente Dr. Jurgita Paužaitė-Kulvinskiene – norāda, ka Lietuvas Seima deputāta imunitātes atcelšanas procedūru regulē Seima statūtu 22.–23. pants. Seima deputātam neesot aizliegts piedalīties Seima sēdēs un balsot, ja Seims pieņēmis lēmumu par viņa izdošanu kriminālvajāšanai. Lai arī Lietuvas Konstitucionālā tiesa neesot par šo jautājumu izteikusies, Dr. J. Paužaitė-Kulvinskiene uzskata, ka aizliegums deputātam piedalīties Seima sēdēs un balsot nebūtu piemērots līdzeklis. Būtu nesamērīgi ierobežot Seima deputāta brīvā mandāta principu, kura jēga ir deputāta – tautas priekšstāvja – brīvība īstenot savas tiesības un pienākumus saskaņā ar konstitūciju un likumiem. Lietuvas Konstitucionālā tiesa esot norādījusi, ka Lietuvas konstitūcijā nostiprinātais Seima deputāta brīvā mandāta princips dod deputātam tiesības balsot par jebkuru Seima lēmumu. Turklāt – un tas esot ļoti svarīgi – Seima deputāta brīvais mandāts neesot tautas priekšstāvja privilēģija. Tas esot viens no tiesiskajiem līdzekļiem, kas nodrošina to, ka tauta ir pienācīgi pārstāvēta tās demokrātiski ievēlētajā pārstāvības orgānā. Liegums kriminālvajāšanai izdotam Seima deputātam darboties Seimā pārkāptu arī Seima deputāta darbības nepārtrauktības principu. Lietuvas Konstitucionālā tiesa esot atzinusi, ka Seima deputāta līdzdalība Seima darbā ir deputāta konstitucionāls pienākums un tiesības un ka tāds regulējums, kas deputātam liedz vai citādi kavē viņa tiesības piedalīties Seima darbā, nav pieļaujams. Tādējādi saskaņā ar Lietuvas konstitucionālo doktrīnu apstrīdētās normas tiktu atzītas par neatbilstošām Lietuvas konstitūcijai.

Secinājumu daļa

7. Pieteikuma iesniedzējs iesniedzis pieteikumu kā konstitucionālo sūdzību par Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas un 19. panta atbilstību

Satversmes 92. panta otrajam teikumam un 101. panta pirmajam teikumam. Šādā apjomā Satversmes tiesas kolēģija arī ierosinājusi lietu.

Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrajā daļā un 19. pantā ietvertas vairākas tiesību normas, kuras attiecas uz atšķirīgiem faktiskajiem sastāviem, tādēļ Satversmes tiesai visupirms nepieciešams noteikt prasījuma robežas.

Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas pirmais teikums nosaka: “Ja Saeima piekrīt kriminālvajāšanas uzsākšanai pret Saeimas locekli, attiecīgais Saeimas loceklis zaudē tiesības piedalīties Saeimas un tās komisiju, kā arī citu to institūciju sēdēs, kurās Saeima viņu ir ievēlējusi vai apstiprinājusi, līdz kriminālvajāšanas izbeigšanai vai līdz brīdim, kad stājas spēkā notiesājošs tiesas spriedums.”

Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas otrais teikums noteic, ka “šajā laikā prokuratūrai un tiesai ir tiesības piemērot attiecīgajam Saeimas loceklim visus kriminālprocesuālajos likumos noteiktos piespiedu līdzekļus”.

Saeimas kārtības ruļļa 19. panta pirmais teikums nosaka: “Ja deputāts uz šā likuma 17. panta pamata ir atstādināts no piedalīšanās Saeimas darbā, atstādināšanas laikā viņš zaudē tiesības uz [...] 14. pantā paredzēto kompensāciju, bet mēnešalgu viņam izmaksā piecdesmit procentu apmērā.”

Saeimas kārtības ruļļa 19. panta otrais un trešais teikums nosaka: “Ja deputātam tiek piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums, viņam uz apcietinājumā pavadīto laiku tiek pārtraukta arī mēnešalgas izmaksa. Ja krimināllieta izbeigta, nekonstatējot deputāta vainu, vai arī deputāts tiek attaisnots, viņš saņem visu par atstādināšanas laiku viņam neizmaksāto mēnešalgu, kā arī [...] kompensācijas.”

Pieaicinātā persona M. Ernits vērš Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka tiesvedība lietā par Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas otrā teikuma un 19. panta otrā un trešā teikuma atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam un 101. panta pirmajam teikumam būtu izbeidzama, jo Pieteikuma iesniedzēja tiesības ar šīm normām nav aizskartas.

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmo daļu konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt ikviena persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Satversmes tiesa norāda, ka ar Saeimas 2019. gada 31. janvāra lēmumu Pieteikuma iesniedzējam ir radītas Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas pirmajā teikumā un 19. panta pirmajā teikumā paredzētās tiesiskās sekas, t. i., Pieteikuma iesniedzējs zaudējis tiesības piedalīties Saeimas un tās komisiju, kā

arī citu to institūciju sēdēs, kurās Saeima viņu bija ievēlējusi vai apstiprinājusi, viņš zaudējis arī tiesības uz transporta izdevumu, dzīvojamās telpas īres (viesnīcas) un komandējuma izdevumu kompensācijām, kas pienākas Saeimas loceklim, bet mēnešalgu viņam izmaksā piecdesmit procentu apmērā.

Pieteikuma iesniedzējs savā pieteikumā nav izteicis atsevišķus apsvērumus par Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas otrā teikuma un 19. panta otrā un trešā teikuma atbilstību Satversmei. Satversmes tiesa noskaidrojusi, ka pēc Saeimas 2019. gada 31. janvāra lēmuma pieņemšanas Pieteikuma iesniedzējam nav piemēroti kriminālprocesuālajos likumos noteiktie piespiedu līdzekļi, Pieteikuma iesniedzējam nav piemērots arī drošības līdzeklis – apcietinājums, bet tiesvedība krimināllietā vēl turpinās (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 76. lp.*). Tādējādi Satversmes tiesa secina, ka Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas otrais teikums un 19. panta otrais un trešais teikums Pieteikuma iesniedzējam nav piemērots un arī tiešu, nenovēršamu aizskārumu nerada.

Līdz ar to, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punktu, izskatāmajā lietā ir izbeidzama tiesvedība par Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas otrā teikuma un 19. panta otrā un trešā teikuma atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam un 101. panta pirmajam teikumam.

8. Saeima lūdz izbeigt tiesvedību daļā par Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas pirmā teikuma un 19. panta pirmā teikuma (turpmāk – apstrīdētās normas) atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam, jo uzskata, ka apstrīdētās normas neierobežo Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 92. panta otrajā teikumā noteiktās tiesības uz nevainīguma prezumpciju. Saeima norāda, ka Saeimas deputātam noteiktais ierobežojums, kas viņam liedz piedalīties Saeimas sēdēs, tajās teikt runas un balsot, pats par sevi nenozīmē, ka deputāts tiktu uzskatīts par vainīgu tāda noziedzīga nodarījuma pastrādāšanā, saistībā ar kuru viņš izdots kriminālvajāšanai.

Argumentus par tiesvedības izbeigšanu Satversmes tiesa izvērtē visupirms (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2015-22-01 12. punktu*).

Satversmes 92. panta otrais teikums noteic, ka ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Šajā normā ietverts vispārējais tiesību princips – nevainīguma prezumpcijas princips. Nevainīguma prezumpcija attiecas uz fiziskajām personām, kuras ir aizdomās turētie vai

apsūdzētie kriminālprocesā, visos šā procesa posmos – no brīža, kad persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, līdz brīdim, kad nolēmums, kurā tiek galīgi noteikts, vai persona ir izdarījusi attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, kļuvis nepārsūdzams. Nevainīguma prezumpcija kā juridiska prezumpcija var tikt vai nu ievērota, vai pārkāpta.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka nevainīguma prezumpcijas princips liedz pret personu izturēties tā, it kā būtu pierādīts, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Nevainīguma prezumpcijas princips kriminālprocesā prasa nodrošināt personai tiesības tikt uzskatītai par nevainīgu izvirzītajās apsūdzībās līdz brīdim, kad ar spēkā stājušos tiesas spriedumu tiek atzīta personas vaina (*plašāk sk. Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 4. un 5. punktu*). Personai nav pienākuma pierādīt nedz apsūdzībā norādītos faktiskos apstākļus, nedz savu nevainīgumu. Citstarp nevainīguma prezumpcijas princips nozīmē arī to, ka personai nav pienākuma sevi apsūdzēt.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa secinājusi, ka nevainīguma prezumpcija kā kriminālprocesuāla garantija izvirza prasības arī attiecībā uz pirmstiesas publicitāti un tiesas vai citu publisku personu izteikumiem par apsūdzētā vainu, pirms tā noteikta ar galīgu spēkā stājušos tiesas spriedumu (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 12. jūlija sprieduma lietā “Allen v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 25424/09, 93. punktu*). Taču nevainīguma prezumpcijas princips neliedz apsūdzību izvirzošajām un uzturošajām iestādēm veikt kriminālprocesuālus pasākumus un piemērot aizdomās turētajai vai apsūdzētajai personai kriminālprocesuālus drošības līdzekļus, tostarp apcietinājumu. Tāpat nevainīguma prezumpcijas princips neliedz kompetentajām iestādēm celt apsūdzību un apgalvot, ka persona ir vainīga noteikta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 5. punktu*).

Nevainīguma prezumpcija pati par sevi neliedz atstādināt personu no amata saistībā ar kriminālprocesu, kas pret to ierosināts, ja šāda atstādināšana ir sabiedrības interesēs un tai nav sodoša rakstura. Tomēr, pat ja atstādināšanai pašai par sevi nav sodoša rakstura, ilgstošas atstādināšanas gadījumā ir jāizvērtē, kā šis tiesību ierobežojums ietekmē attiecīgās personas tiesības uz nevainīguma prezumpciju, īpaši ņemot vērā šai personai pieejamos tiesību aizsardzības līdzekļus (*sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 22. novembra lēmuma lietā “Țehanciuc v. Romania”, pieteikums Nr. 20286/08, 19. un 20. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka nevainīguma prezumpciju pārkāpj ne tikai konkrēts atzinums par personas vainu, bet arī konstatējams vērtējums par

personu kā vainīgu noziedzīgā nodarījumā. Tas, vai nevainīguma prezumpcija ir pārākāpta, izvērtējams, ņemot vērā katras konkrētās situācijas apstākļus (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 15. jūlija sprieduma lietā "Šikić v. Croatia", pieteikums Nr. 9143/08, 52. punktu*).

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa atzīst, ka tādā gadījumā, ja Saeimas deputāts tiek atstādināts no piedalīšanās Saeimas darbā saistībā ar to, ka pret viņu var tikt vērsta apsūdzība kriminālprocesā, Satversmes tiesai ir jāizvērtē šādas atstādināšanas atbilstība nevainīguma prezumpcijas principam.

9. Apstrīdētās normas noteic, ka deputāts, kura kriminālvajāšanai piekritusi Saeima, tiek atstādināts no turpmākas piedalīšanās Saeimas darbā un šāda atstādināšana izpaužas kā liegums deputātam piedalīties Saeimas un tās komisiju, kā arī citu to institūciju sēdēs, kurās Saeima viņu ir ievēlējusi vai apstiprinājusi, un saņemt pilnīgu atalgojumu par deputāta pienākumu izpildi un transporta izdevumu, dzīvojamās telpas īres (viesnīcas) un komandējuma izdevumu kompensāciju. Šīs tiesiskās sekas iestājas tieši līdz ar Saeimas lēmumu piekrist kriminālvajāšanas uzsākšanai pret Saeimas deputātu.

Satversmes 30. pants noteic, ka pret Saeimas locekli nevar uzsākt kriminālvajāšanu bez Saeimas piekrišanas. Tas nozīmē, ka Saeimas deputātam ir kriminālprocesuāla imunitāte jeb īpašs tiesisks statuss attiecībā uz viņa tiesībām un pienākumiem kriminālprocesā. Saeimas deputāta kriminālprocesuālās imunitātes tiesībpolitiskais mērķis ir nodrošināt deputāta brīvību lēmumu pieņemšanā Saeimā un Saeimas funkcionēšanas spēju aizsardzību, vienlaikus, ja nepieciešams, aizsargājot Saeimas deputātu pret nepieļaujamu ārēju ietekmi, arī pret citu valsts varas atzaru ietekmi, kas varētu traucēt deputātam pildīt viņa pienākumus (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 secinājumu daļas 10. punktu*).

Lai saņemtu Saeimas piekrišanu Saeimas deputāta saukšanai pie kriminālatbildības, Kriminālprocesa likuma 120. panta sestā un septītā daļa nosaka prokuroram pienākumu iesniegt Saeimai attiecīgu ierosinājumu. Ierosinājumā norādāmi noziedzīga nodarījuma izdarīšanas apstākļi, ciktāl tie kriminālprocesā noskaidroti un kalpo par pamatu apsūdzības izvirzīšanai. Saeima pati noteikusi, ka ierosinājums tiek nodots Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijai. Saskaņā ar Saeimas kārtības ruļļa 179. panta pirmās daļas 2. punktu šīs komisijas kompetencē ir sagatavot Saeimas lēmuma projektu sakarā ar Ģenerālprokuratūras iesniegumu par kriminālvajāšanas ierosināšanu pret Saeimas locekli, viņa apcietināšanu, aizturēšanu, kratīšanas izdarīšanu pie viņa

vai citādu personas brīvības ierobežošanu. No minētajām normām izriet, ka prokurors visupirms vēršas ar ierosinājumu pie Ģenerālprokuratūras un tā, apstiprinot ierosinājuma pamatotību, attiecīgi vēršas Saeimā. Saskaņā ar Satversmes 25. pantu Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijai ir tiesības pieprasīt vēl papildus vajadzīgās ziņas un paskaidrojumus, kas varētu būt nepieciešami ziņojumam Saeimas locekļiem un Saeimas lēmuma projekta sagatavošanai.

Saeimas kārtības ruļļa 17. panta pirmā daļa noteic, ka pēc Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijas ziņojuma Saeima lemj par piekrišanu kriminālvajāšanas uzsākšanai pret Saeimas locekli, viņa apcietināšanai, kratīšanas izdarīšanai pie viņa vai citādu personas brīvības ierobežošanai. Saskaņā ar Satversmes 19. pantu Saeima izskata lēmuma projektu Saeimas sēdē, kurā deputātam, par kura izdošanu kriminālvajāšanai tiek lemts, ir tiesības piedalīties, bet nav pienākuma runāt. Nedz Satversme, nedz Saeimas kārtības rullis neliek Saeimas deputātam, kura kriminālvajāšanas uzsākšanai tiek lūgta Saeimas piekrišana, izteikties Saeimas sēdē par viņa izdošanu kriminālvajāšanai, tā ka deputātam nevajag ne taisnoties attiecībā uz iespējamo apsūdzību, ne pierādīt savu nevainīgumu, nedz arī apsūdzēt sevi.

Lemjot par piekrišanu kriminālvajāšanas uzsākšanai pret deputātu, Saeima pārbauda, vai kriminālvajāšana nav saistīta ar attiecīgā deputāta politisko darbību un vai šī kriminālvajāšana neapdraudēs Saeimas spēju darboties. Saeimas tiesības lemt par piekrišanu kriminālvajāšanas uzsākšanai pret Saeimas deputātu ir Saeimas – konstitucionāla valsts varas orgāna – autonomijas izpausme. Tādēļ tieši un vienīgi pašai Saeimai ir piešķirtas tiesības lemt par Saeimas deputāta kriminālprocesuālās imunitātes pārtraukšanu un piekrišanu viņa kriminālvajāšanai.

Ja Saeima nolemj piekrist Saeimas deputāta kriminālvajāšanai, Saeimas lēmumā tiek norādīts deputāta vārds un uzvārds, kā arī tas, ka Saeima piekrīt kriminālvajāšanas uzsākšanai. Saeima savā lēmumā vai publiskā paziņojumā par pieņemto lēmumu attiecībā uz aizdomās turēto deputātu neizsaka viedokli par to, vai viņš ir vainīgs noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 404. un 405. pantu piekrišana kriminālvajāšanas uzsākšanai pret Saeimas deputātu nozīmē, ka atkrīt juridiski šķēršļi apsūdzības uzrādīšanai kriminālprocesā. Līdz ar apsūdzības uzrādīšanu Saeimas deputātam viņš zaudē aizdomās turētā statusu un iegūst apsūdzētā tiesisko statusu kriminālprocesā.

Satversmes tiesa secina, ka Saeimas deputātu kā personu, kura ir turēta aizdomās un pēc tam, kad Saeima pieņēmusi lēmumu par piekrišanu kriminālvajāšanas uzsākšanai, var tikt apsūdzēta kriminālprocesā, aizsargā nevainīguma prezumpcija.

Lietā ir apstrīdēta tiesību normu atbilstība vairākām Satversmes normām. Ja ir apstrīdēta tiesību normu atbilstība vairākām Satversmes normām, Satversmes tiesa noteic efektīvāko pieeju atbilstības izvērtēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 14.2. punktu*). Satversmes tiesa uzskata: lai izskatāmajā lietā noteiktu, vai apstrīdētās normas pārkāpj nevainīguma prezumpcijas principu, tai visupirms jāizvērtē, vai ar apstrīdētajām normām noteiktajam ierobežojumam, kas kriminālvajāšanai izdotam deputātam liedz piedalīties Saeimas darbā un saņemt atalgojumu pilnā apmērā, ir leģitīms mērķis un vai šāds tiesību ierobežojums ir samērīgs.

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa visupirms izvērtēs apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 101. panta pirmajam teikumam, bet pēc tam – Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertajam nevainīguma prezumpcijas principam.

10. Satversmes 101. panta pirmais teikums noteic, ka “ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu”.

Satversmes 101. pants garantē ikvienam Latvijas pilsonim tiesības Saeimas vēlēšanu likumā noteiktajā kārtībā piedalīties Saeimas vēlēšanās un tādējādi rada priekšnoteikumus tam, lai pilsonis varētu piedalīties valsts darbībā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-24-03 13. punktu un 2015. gada 5. februāra sprieduma lietā Nr. 2014-03-01 14. punktu*). Satversmes 101. pants piešķir tiesības arī būt pieteiktam par deputāta kandidātu un balotēties vēlēšanās. Ja persona ir ievēlēta Saeimā, tad Satversmes 101. pants attiecināms arī uz tiesībām pildīt deputāta amatu.

No Satversmes 89. panta izriet valsts pienākums ņemt vērā starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā, lai panāktu Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām. Tādēļ Satversmes 101. panta pirmais teikums interpretējams kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 3. pantu. Konvencijas Pirmā protokola 3. pants paredz: “Augstās Līgumslēdzējas Puses apņemas ik pēc attiecīga laika perioda organizēt brīvas un aizklātas vēlēšanas apstākļos, kas veicina tautas viedokļa brīvu izpausmi, izvēloties likumdevējvaru.” Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē Konvencijas

Pirmā protokola 3. pants interpretēts tādējādi, ka no tā izriet tiesības ne tikai kandidēt likumdevēja orgāna vēlēšanās, bet arī pēc ievēlēšanas darboties kā parlamenta deputātam (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 11. jūnija sprieduma lietā “Sadak and Others v. Turkey (no. 2)”*, pieteikumi Nr. 25144/94, 26149/95 līdz 26154/95, 27100/95 un 27101/95, 33. punktu un 2016. gada 24. maija sprieduma lietā “Paunović and Milivojević v. Serbia”, pieteikums Nr. 41683/06, 58. punktu). Eiropas Cilvēktiesību tiesa paskaidrojusi, ka Konvencijas mērķis prasa, lai tajā noteiktās tiesības tiktu interpretētas un piemērotas tādā veidā, ka tās tiek īstenotas nevis teorētiski vai iluzori, bet gan praktiski un efektīvi. Ja persona ir ievēlēta parlamentā, tad tai ir tiesības būt par parlamenta locekli (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 20. novembra sprieduma lietā “Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)”*, pieteikums Nr. 14305/17, 229. un 234. punktu).

Satversmes tiesa secina, ka Satversmes 101. pants paredz personai tiesības ne tikai piedalīties Saeimas vēlēšanās, bet arī tiesības ievēlēšanas gadījumā pildīt deputāta amatu bez tādas iejaukšanās šā amata funkciju izpildē, kas būtu pretēja vispārējiem tiesību principiem un Satversmē noteiktajām tiesībām.

Ja persona ir ievēlēta Saeimā, tad Satversmes 101. pants piešķir tai tiesības piedalīties Saeimas darbā deputāta statusā.

11. Ievērojot Satversmes vienotības principu, Satversmes 101. pants ir aplūkojams sistēmiski ar citām Satversmes normām, kas regulē deputāta tiesisko statusu un darbību. Saeimas deputāta tiesisko statusu noteic Satversmes 5. pants, paredzot, ka Saeima sastāv no simts tautas priekšstāvjiem. Tas nozīmē, ka Saeimas deputāta pienākums ir būt par tautas priekšstāvi. Saeimas deputāts ir atzīstams par visas Latvijas tautas kā kopuma priekšstāvi, nenošķirot kādu atsevišķu tautas daļu nedz ģeogrāfiski, nedz pēc kādām citām pazīmēm: vēlēšanu apgabala, vēlētāju profesijas, reliģiskās pārliecības, politiskajiem uzskatiem u. tml. No tautas priekšstāvības pienākuma izriet tas, ka deputātam ir pārstāvības mandāts.

Saskaņā ar Satversmes 18. pantu Saeimā ievēlēta persona iegūst pārstāvības mandātu pēc tam, kad Saeimas sēdē devusi svinīgu solījumu un Saeima apstiprinājusi tās pilnvaras.

Pārstāvības mandāta tiesiskās sekas atspoguļojas Satversmes 28. pantā, kas noteic, ka Saeimas deputāts nav atbildīgs par lēmumiem, kuru pieņemšanā ir piedalījies ar saviem balsojumiem. Deputāts nav pakļauts ārējiem, nedz savas partijas, nedz citu organizāciju, nedz atsevišķu vēlētāju vai vēlētāju grupu dotiem

rīkojumiem un izvirzītiem uzdevumiem, bet rīkojas godprātīgi un pēc savas apziņas. Tāpat saskaņā ar Satversmes 14. panta otro daļu vēlētāji nevar atsaukt atsevišķus Saeimas deputātus. No Satversmes 5. panta izriet, ka deputāta statusam imanents ir brīvais pārstāvības mandāts. Brīvā pārstāvības mandāta galvenais mērķis ir pasargāt deputātu no svešas ietekmes un ļaut valsts lēmumiem Saeimā veidoties autonomi. Deputāti pārstāv tautu savā kopībā, nevis katrs atsevišķi un individuāli. Brīvā pārstāvības mandāta princips rada priekšnoteikumus tam, lai deputāts vienotos ar citiem deputātiem par Saeimas lēmumu saturu, un tādējādi veicina Saeimas lemtspēju.

No brīvā pārstāvības mandāta principa izriet virkne Saeimas deputāta tiesību: piedalīties Saeimas darbā, Saeimas un tās komisiju sēdēs, izsakoties un balsojot tajās, izmantot iesnieguma, iniciatīvas un jautājumu uzdošanas tiesības u. tml., kā arī tiesības pašorganizēties ar citiem deputātiem (piemēram, frakcijās).

Tiesību zinātnē uzsvērts, ka visas šīs tiesības nav vienlīdz nozīmīgas. Tiesībām piedalīties parlamenta sēdēs un runas tiesībām ir izšķiroša nozīme deputāta darbībā, jo deputāta tiesības tiktu būtiski vājinātas, ja viņam tiktu liegts mutvārdos aizstāvēt savas iniciatīvas, pārliecināt citus deputātus par savu ideju un priekšlikumu nozīmību. Tiesības sēdēs teikt runas deputātam nav atņemamas, jo tās pieder pie pašas parlamenta darba būtības. Deputāta publiska dalība parlamenta sēdēs un līdzdalība lēmumu pieņemšanā ir nozīmīgs faktors, no kura ir atkarīga viņa atpazīstamība sabiedrībā un sabiedrības vērtējums par viņu. Tādēļ deputāta tiesības piedalīties parlamenta sēdēs un balsošanā pamatā nav liedzamas, bet var tikt ierobežotas, lai nodrošinātu parlamenta funkcionēšanu; šo jautājumu parlaments var noregulēt savos iekšējās kārtības noteikumos (*sal.: Magiera S. Art. 38. In: Sachs M. (Hrsg.) Grundgesetz. 5. Aufl., 2009, S. 1192–1193*).

Satversmes 5. pantā noteikto Saeimas deputāta tiesisko statusu papildina arī citas tiesības, kuras tieši norādītas citās Satversmes normās, piemēram, deputāta neatbildība par balsojumu un, amatu pildot, izteiktām domām (Satversmes 28. pants), kratīšanas un apcietināšanas ierobežojums (Satversmes 29. pants), kriminālprocesuālā imunitāte (Satversmes 30. pants), tiesības atteikties no liecību došanas (Satversmes 31. pants), kā arī tiesības uz atbilstīgu atalgojumu par Saeimas deputāta pienākumu izpildi (Satversmes 33. pants).

Tiesības piedalīties Saeimas darbā – Saeimas un Saeimas komisiju sēdēs, tajās izsakoties un balsojot –, kā arī darboties Saeimas vārdā institūcijās, kurās Saeima deputātu ir ievēlējusi vai apstiprinājusi, un, visbeidzot, saņemt atalgojumu par savu pienākumu izpildi, ir daļa no

deputāta amata tiesībām. Šo tiesību ierobežojums izvērtējams Satversmes 101. panta un 5. panta kopsakarā.

12. Katrs Saeimas deputāts ir Saeimas – konstitucionāla valsts varas orgāna – daļa. Saeimas deputāta amats ir publiski tiesisks amats; šā amata atsevišķās tiesības un pilnvaras ir publiski tiesiskas kompetences. Īstenojot Saeimas deputāta amatam piederīgās tiesības un izmantojot amata pilnvaras, Saeimas deputāts pilda publiski tiesiskas funkcijas un nerīkojas privātpersonas statusā. Tomēr vienlaikus Saeimas deputāti bauda arī pamattiesības, kuras atsevišķos gadījumos var pārklāties ar amata pilnvarām (*sk., piemēram, jautājumā par vārda brīvību Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2016. gada 17. maija sprieduma lietā “Karácsony and Others v. Hungary”, pieteikumi Nr. 42461/13 un Nr. 44357/13, 137. punktu*).

Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 3. punkts un otrās daļas 3. punkts noteic, ka pieteikumu par tiesību normu kontroli vai pieteikumu par Saeimas lēmuma atbilstību tiesībām var iesniegt vismaz divdesmit Saeimas deputātu, taču ne atsevišķs deputāts. Individuālo tiesību aizskāruma gadījumā Satversmes tiesas likums paredz konstitucionālo sūdzību kā tiesību aizsardzības līdzekli, tomēr saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmo daļu konstitucionālā sūdzība ir tiesību aizsardzības līdzeklis, kas izmantojams aizskartu pamattiesību aizsardzībai. Izskatāmajā lietā Pieteikuma iesniedzējs ir iesniedzis konstitucionālo sūdzību par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 101. panta pirmajam teikumam, bet apstrīdētās normas skar arī no Satversmes 5. panta izrietošās deputāta amata tiesības un pilnvaras.

Tiesiskas valsts princips prasa efektīvu aizskarto tiesību aizsardzības mehānismu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-32-05 24. punktu*). Ar tiesiskas valsts principu nav savienojama situācija, kurā tiesību aizsardzība izpaliktu tādēļ, ka nav atbilstoša procesuāla tiesību aizsardzības līdzekļa.

Satversmes tiesa ir konstitucionāls valsts varas orgāns, kuram saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 16. pantu ir pakļautas gan tiesību normu satversmības kontroles lietas (1.–3. un 6. punkts), gan arī lietas par citu Saeimas, Ministru kabineta, Valsts prezidenta, Saeimas priekšsēdētāja un Ministru prezidenta aktu, izņemot administratīvos aktus, atbilstību likumam (4. punkts). Tas atbilst konstitucionālo valsts varas orgānu un to daļu strīdu izšķiršanas būtībai. Likumdevējs jau ir izšķīries par atbilstošas kompetences piešķiršanu Satversmes tiesai, lai tā varētu izskatīt strīdus starp atsevišķiem konstitucionālajiem valsts

varas orgāniem vai to daļām, bet likumos nav noteicis tiesību aizsardzības līdzekli, ar kuru atsevišķs Saeimas deputāts – konstitucionāla valsts varas orgāna daļa – varētu aizsargāt sava amata pilnvaras to aizskāruma gadījumā. Satversmes tiesa atzīst, ka pašlaik ir pieļaujama atsevišķa konstitucionālā valsts varas orgāna vai tā daļas tiesību aizsardzības mehānisma nepilnību novēršana ar konstitucionālo sūdzību, kura pēc savas būtības un procesuālajiem priekšnoteikumiem ir vistuvākais tiesību aizsardzības līdzeklis, vēl jo vairāk tādēļ, ka Satversmes 101. pants un 5. pants, kā jau tika norādīts iepriekš, ir savstarpēji cieši saistīti.

13. Satversmes tiesa jau secināja, ka apstrīdētās normas noteic tiesiskās sekas, ko rada Saeimas lēmums par piekrišanu kriminālvajāšanas uzsākšanai pret Saeimas deputātu, – deputāts, kura kriminālvajāšanai piekritusi Saeima, tiek atstādināts no turpmākas piedalīšanās Saeimas darbā, un šāda atstādināšana izpaužas kā liegums attiecīgajam deputātam piedalīties Saeimas un tās komisiju, kā arī citu to institūciju sēdēs, kurās Saeima viņu ir ievēlējusi vai apstiprinājusi, saņemt pilnīgu atalgojumu par deputāta pienākumu izpildi un transporta izdevumu, dzīvojamās telpas īres (viesnīcas) un komandējuma izdevumu kompensāciju.

Apstrīdētās normas ierobežo Saeimas deputāta amata tiesības un pilnvaras – tiesības piedalīties Saeimas, Saeimas komisiju, kā arī citu to institūciju sēdēs, kurās Saeima viņu ir ievēlējusi vai apstiprinājusi, šajās sēdēs izteikties un balsot, visbeidzot, saņemt pilnīgu atalgojumu par deputāta pienākumu izpildi. Apstrīdētās normas liedz deputātam klātienē Saeimas un tās komisiju sēdēs plašāk pamatot savus priekšlikumus vai uzdodamo jautājumu, kā arī uzdot jautājumus un iegūt informāciju. Tāpat ierobežojums, kas liedz deputātam piedalīties Saeimas darbā, ir sistēmiski saistīts ar ierobežojumu, kas liedz viņam saņemt atalgojumu pilnā apmērā.

Lai arī apstrīdētās normas neparedz, ka Saeimas deputāts pēc tam, kad Saeima pieņēmusi lēmumu par piekrišanu kriminālvajāšanas uzsākšanai pret viņu, zaudē savu amatu, tomēr Saeimas deputātam tiek liegtas nozīmīgākās tiesības, kas saistītas ar viņa dalību Saeimas darbā, proti, tiesības piedalīties Saeimas un tās komisiju sēdēs, izmantojot savas balsstiesības. Tātad attiecīgais Saeimas deputāts ir tiesīgs pildīt deputāta funkcijas, bet ievērojami sašaurinātā apmērā.

Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajās normās ir noteikti būtiski deputāta amata tiesību ierobežojumi, tie ir cieši savstarpēji saistīti un aplūkojami kopsakarā.

14. Satversmes 5. panta noteikumi, kas regulē deputāta amata tiesības, ir formulēti ļoti vispārīgi, lai varētu atrisināt visus ar tām saistītos jautājumus. Tādēļ ir pieļaujama šo jautājumu detalizētāka noregulēšana. Saskaņā ar Satversmes 21. pantu iekšējās darbības un kārtības noteikšanai Saeima izstrādā sev kārtības rullī. Satversmes 21. pantā ir ietverts parlamenta autonomijas princips, proti, Saeima pati sev, nevis kāds cits, nosaka darba kārtību. Kārtības ruļļa mērķis ir noteikt tādu Saeimas darba kārtību, kas, īstenojot vairākuma gribu, vienlaikus garantē arī mazākuma tiesības un nodrošina Saeimas darba efektivitāti (sk. *Satversmes tiesas 1998. gada 13. jūlija sprieduma lietā Nr. 03-04 (98) secinājumu daļas 3. punktu*). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka parlamenta deputāta tiesību īstenošana vienlaikus prasa nodrošināt arī efektīvu parlamenta darbību, citstarp reaģēt uz tādu parlamenta deputātu rīcību, kas traucē normālu likumdevēja darbu (sk., piemēram, *Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2016. gada 17. maija sprieduma lietā "Karácsony and Others v. Hungary", pieteikumi Nr. 42461/13 un Nr. 44357/13, 139. punktu*). Tātad Saeima var ar deputāta amata tiesībām saistītos jautājumus detalizētāk noregulēt Saeimas kārtības rullī.

Izskatāmajā lietā apstrīdētās normas noteiktas ar 1998. gada 7. oktobra likumu "Grozījumi Saeimas kārtības rullī". No Saeimas likumdošanas datubāzē pieejamās informācijas izriet, ka attiecīgais likumprojekts 1998. gada 15. janvārī iesniegts izskatīšanai Saeimā. Atbilstoši Saeimas kārtības rullim tas izskatīts trijos lasījumos un pieņemts trešajā lasījumā 1998. gada 7. oktobrī. Šis likums 1998. gada 20. oktobrī tika izsludināts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" un stājās spēkā 1998. gada 3. novembrī. Apstrīdētās normas ir pieņemtas un izsludinātas Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, kā arī ir pieejamas atbilstoši normatīvo aktu prasībām un pietiekami skaidri formulētas, lai personas varētu izprast no tām izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt to piemērošanas sekas.

No Saeimas tiesībām pašai noteikt savu iekšējo darba organizāciju un kārtību izriet arī pilnvarojums noteikt Saeimas deputāta tiesību izmantošanas kārtību un nepieciešamos ierobežojumus. Atbilstoši parlamenta autonomijas principam Saeima ir brīva šādas kārtības izveidē; tā ir tiesīga noteikt tādu savu iekšējo darba kārtību, tostarp ierobežojumus Saeimas deputātiem, kas vislabāk

nodrošinātu Saeimas efektīvu funkcionēšanu, tomēr deputāta tiesību ierobežojumiem jāatbilst vispārējiem tiesību principiem, jo īpaši samērīguma principam, un citām Satversmes normām.

Saeimas kārtības rulli var noteikt samērīgus Saeimas deputāta amata darbības ierobežojumus.

15. Samērīguma princips prasa, lai ikvienam tiesību ierobežojumam būtu leģitīms mērķis un lai ierobežojums būtu vajadzīgs, piemērots un atbilstošs. Izvērtējot tiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, proti, vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama, proti, vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs, proti, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja tiek atzīts, ka tiesību ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tas neatbilst samērīguma principam un ir prettiesisks (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 14. decembra sprieduma lietā Nr. 2018-09-0103 18. punktu*).

16. Tiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir jāpamato institūcijai, kas šo ierobežojumu noteikusi (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Saeima norāda, ka apstrīdēto normu leģitīmais mērķis ir aizsargāt demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtu un parlamenta reputāciju, t. i., iedzīvotāju uzticēšanos demokrātiskajām valsts institūcijām. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdēto normu leģitīmais mērķis ir nodrošināt demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību un netraucētu kriminālprocesa norisi.

Demokrātiskās leģitimācijas jēga ir saistīt valsts varu ar tautas gribu – tāpat nodrošināt, lai valsts darbība atbilst tautas gribai. Tāpēc suverēna uzticēšanās konstitucionālajiem valsts varas orgāniem ir viens no svarīgākajiem demokrātiskas tiesiskas valsts pastāvēšanas priekšnoteikumiem. Ierobežojumi, kas veicina atbilstošas konstitucionālās iekārtas pastāvēšanu, tiek noteikti ar leģitīmu mērķi aizsargāt demokrātisku valsts iekārtu. Saeimas deputātam ir konstitucionāls – tautas priekšstāvja – statuss. Līdz ar šā statusa iegūšanu deputāts, atbilstoši Satversmes 18. pantam sniedzot svinīgu solījumu, apņemas aizstāvēt Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti, savus pienākumus pildīt

godprātīgi un pēc labākās apziņas, kā arī ievērot Satversmi un likumus. Rīcība, kas mazina tautas uzticēšanos Saeimas deputāta kā tautas priekšstāvja godprātīgai darbībai un Saeimai kā demokrātiskas tiesiskas valsts likumdevējvarai, kas likumdošanas tiesības īsteno valsts un tautas interesēs, kā arī ievērojot Satversmi un likumus, var apdraudēt atbilstošas konstitucionālās iekārtas pastāvēšanu.

Tomēr Satversmes tiesa norāda, ka uzticēšanos Saeimai var veicināt arī ar citiem līdzekļiem, piemēram, ar impīčmenta procedūru, ja tā tiek īstenota objektīvi un pēc Satversmes normu vai likuma normu būtiska pārkāpuma.

Pēc Saeimas deputāta imunitātes atcelšanas tiesu varai ir tiesības viņam piemērot tādus ierobežojošus līdzekļus, kādus tā kriminālprocesa ietvaros uzskata par nepieciešamiem. Saeimas deputāta tiesību īstenošana laikā, kad viņš ir izdots kriminālvajāšanai, ir saistīta ar risku, ka šāds deputāts var pieņemt tādus lēmumus, kas ietekmētu tiesu varas pilnvaras pret viņu vērsta kriminālprocesa īstenošanā.

Tas, ka parlamentā turpina darboties deputāts, kas izdots kriminālvajāšanai, var mazināt sabiedrības uzticēšanos likumdevējam. Lai šādu varbūtību novērstu un kriminālprocess netiktu traucēts, Saeima var pieņemt sev tādu iekšējo kārtību, kura sekmē likumdevēja funkciju īstenošanu.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertajam ierobežojumam ir leģitīms mērķis – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība.

17. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka aizliegums viņam pildīt deputāta pienākumus pēc tam, kad viņš izdots kriminālvajāšanai, neesot piemērots leģitīmā mērķa – netraucēta kriminālprocesa norise – sasniegšanai.

Savukārt Saeima norāda, ka apstrīdētajās normās noteiktais tiesību ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai. Liegums piedalīties balsošanā Saeimas un tās komisiju sēdēs novēršot to, ka kriminālvajāšanai izdoto deputātu izpildvara vai tiesu vara, vai – gadījumā, ja viņš ir opozīcijas deputāts, – parlamenta vairākums varētu pakļaut neatbilstošam spiedienam. Šis ierobežojums nodrošinot arī to, ka sabiedrībā nerodas šaubas par visa parlamenta darbības leģitimitāti un uzticamību, jo attiecīgais deputāts nepiedalās normatīvo aktu un dažādu Saeimas lēmumu pieņemšanā.

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajās normās ietvertais ierobežojums, kas kriminālvajāšanai izdotam Saeimas deputātam liedz pildīt tādas deputāta amata pilnvaras kā piedalīšanās likumdošanas procesā, kas notiek Saeimas un tās komisiju sēdēs, un savu balsstiesību izmantošana, kā arī liedz tiesības saņemt par to atalgojumu pilnā apmērā, samazina iespējamo attiecīgā deputāta ietekmi uz likumdošanas procesu. Tādējādi apstrīdētajās normās noteiktais ierobežojums sasniedz tā mērķi – novērš šaubas par Satversmes un likumu ievērošanu Saeimas likumdošanas procesā.

Līdz ar to izraudzītais līdzeklis ir piemērots tiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai.

18. Ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu tiesības tiktu ierobežotas mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-18-01 21.3.2. punktu*). Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas tiesības aizskartu mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu*). Turklāt jāņem vērā, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Kriminālprocesa likumā ietvertais drošības līdzeklis – noteiktas nodarbošanās aizliegums –, kuru tiesīgs piemērot procesa virzītājs, rakstura ziņā esot identisks apstrīdētajās normās noteiktajam. Turklāt pieņēmums, ka persona turpinās noziedzīgas darbības, traucēs kriminālprocesu vai no tā izvairīsies, kā arī lēmums par drošības līdzekļa piemērošanu esot pakļauts daudzpakāpju kontrolei. Tādējādi procesa virzītāja rīcībā esot līdzekļi, kas ir samērīgi un indivīda tiesības mazāk ierobežojoši.

Saeima atbildes rakstā paskaidro, ka nepastāvot citi, Pieteikuma iesniedzēja tiesības mazāk ierobežojoši leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekļi. Apstrīdētajās normās ietvertais ierobežojums gan nodrošinot varas dalīšanas principa ievērošanu, gan pasargājot parlamentu un atsevišķu deputātu no neatbilstošas ietekmes, gan aizsargājot sabiedrības uzticēšanos likumdevēja pieņemtajiem lēmumiem. Drošības līdzekļa – noteiktas nodarbošanās aizlieguma – piemērošana nesasniegta leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē. Šāds drošības līdzeklis nebūtu piemērots parlamenta neatkarības un autoritātes nodrošināšanai un aizsardzībai. Turklāt tā piemērošanas gadījumā ierobežojums varētu būt vēl

daudz plašāks un attiekties ne tikai uz deputāta dalību Saeimas un tās komisiju sēdēs, bet arī uz citu Saeimas deputāta tiesību un pilnvaru izmantošanu.

Kriminālprocesa likuma 254. pants kā vienu no drošības līdzekļiem, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu, paredz noteiktas nodarbošanās aizliegumu. Lai to piemērotu, jākonstatē drošības līdzekļu piemērošanas vispārīgais pamats (*sk. Kriminālprocesa likuma 241. pantu*). Noteiktas nodarbošanās aizlieguma saturs izpaužas liegumā uz laiku veikt noteikta veida nodarbošanos vai pildīt konkrēta amata pienākumus. Ja personai piemērots attiecīgais drošības līdzeklis, tā nav tiesīga nedz pildīt pienākumus, nedz izmantot tiesības, ko attiecīgais amats paredz (*sk.: Meikališa Ā. 254. pants. Noteiktas nodarbošanās aizliegums. Grām.: Strada-Rozenberga K. (zin. red.) Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 702. lpp.*). Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka drošības līdzekļa – noteiktas nodarbošanās aizlieguma – piemērošanai nav identisku seku attiecībā uz Saeimas deputāta tiesību un amata pilnvaru izmantošanu. Šāda drošības līdzekļa piemērošanas gadījumā Saeimas deputātam nebūtu tiesību izmantot nekādas deputāta tiesības vai amata pilnvaras.

Satversmes tiesa norāda, ka par saudzējošāku līdzekli nevar uzskatīt tādu regulējumu, kas, lai arī paredzētu individuālāku pieeju Saeimas deputāta pilnvaru ierobežošanai, tā piemērošanas gadījumā ietvertu vēl plašākus Saeimas deputāta tiesību un pilnvaru izmantošanas ierobežojumus.

Savukārt Saeimas veikts individuāls vērtējums par kriminālvajāšanai izdota Saeimas deputāta pilnvaru ierobežošanu ietvertu vērtējumu par konkrēto personu, tai izvirzīto apsūdzību, tās raksturu un ietekmi, citstarp tā nodarījuma smagumu, kura izdarīšanā persona apsūdzēta. Šāds vērtējums radītu nevainīguma prezumpcijas pārkāpuma risku un opozīcijas varas ļaunprātīgas izmantošanas risku (*sal. sk. Eiropas Padomes komisijas “Demokrātija caur tiesībām” (Venēcijas komisija) 2014. gada 14. maija viedokļa Nr. 714/2013 24. un 139. punktu*).

Satversmes tiesa atzīst par pamatotu Saeimas norādi, ka ar kriminālprocesā paredzētā drošības līdzekļa piemērošanu nevar nedz novērst varas dalīšanas principa pārkāpšanas risku, nedz arī nodrošināt parlamenta autoritātes saglabāšanu. Līdz ar to Satversmes tiesa nekonstatē, ka būtu saudzējošāki līdzekļi apstrīdētajās normās noteiktā tiesību ierobežojuma legītimā mērķa – demokrātiskas tiesiskas valsts aizsardzība – sasniegšanai.

Tātad nepastāv citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem apstrīdētajās normās noteiktā tiesību ierobežojuma legītimo mērķi būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

19. Izvērtējot apstrīdētajās normās ietvertā tiesību ierobežojuma atbilstību legītimajam mērķim, jāpārlicinās par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās tiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 15. punktu un 2016. gada 16. jūnija sprieduma lietā Nr. 2015-18-01 18. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka tad, ja tauta Saeimas vēlēšanās ir ievēlējusi savu priekšstāvi un tas ieguvis Saeimas deputāta mandātu, esot būtiski nodrošināt tautas izvēles īstenošanu. Ja Saeimas deputātam tiek liegts pildīt viņa amata pienākumus, lai gan nekādi deputāta “pilntiesīguma” trūkumi nav konstatēti, tad tā esot iejaukšanās tautas nobalsošanas rezultātos un tautai tiekot liegta tās priekšstāvja dalība likumdošanas procesā. Šādā veidā, iejaucoties tautas ievēlēto Saeimas deputātu sastāvā un patvaļīgi to grozot, netiekot nodrošināta demokrātiska valsts iekārta. Tāpēc no apstrīdētajās normās noteiktā tiesību ierobežojuma sabiedrība negūstot nekādu labumu.

Savukārt Saeima norāda, ka sabiedrības ieguvums no apstrīdētajās normās ietvertā ierobežojuma ir lielāks nekā indivīda tiesībām nodarītais kaitējums. Apstrīdētās normas pēc būtības neliedzot deputātam turpināt sava elektorāta interešu pārstāvēšanu. Turklāt tās nodrošinot arī deputāta personisko tiesību aizsardzību. Proti, gadījumā, ja krimināllieta tiek izbeigta, nekonstatējot deputāta vainu, vai arī viņš tiek attaisnots, deputāts saņemot visu par atstādināšanas laiku viņam neizmaksāto mēnešalgu, kā arī kompensācijas. Līdz ar to likumdevējs esot nodrošinājis deputāta mantisko interešu un tiesību aizsardzību arī tādos gadījumos, kad kriminālprocesā deputāta vaina netiek konstatēta.

Tiesiskā iekārtā parlamentam ir būtiska loma demokrātijas politiskajās debatēs. Parlamenta locekļi, pildot sava amata pienākumus, pārstāv vēlētājus, vērš uzmanību uz tiem aktuāliem jautājumiem un aizstāv viņu intereses (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 20. novembra sprieduma lietā “Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)”*, pieteikums Nr. 14305/17, 239. punktu). Tādējādi deputāta tiesību īstenošana veicina efektīvu demokrātijas funkcionēšanu – likumdevēja legītimāciju un viedokļu plurālismu parlamenta sastāvā atbilstoši suverēna paustajai gribai.

Brīvais pārstāvības mandāts paredz deputāta tiesību īstenošanu neatkarīgi ne vien no ārējas ietekmes, bet arī no citu parlamenta deputātu ietekmes. Līdz ar to piespiedu atteikšanās no deputāta brīvā pārstāvības mandāta tiesībām būtu pretrunā ar šā mandāta mērķi (*sk.: Weber A. European Constitutions Compared.*

München: Beck, 2019, pp. 116–117). Arī pieaicinātā persona M. Ernits norāda, ka brīvā pārstāvības mandāta princips ir viens no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatprincipiem. Atļaujot izpildvarai un tiesu varai tik intensīvi ierobežot deputāta tiesības un amata pilnvaras, tiek apdraudēta varas dalīšanas principa ievērošana un demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas pastāvēšana.

Tāpat Satversmes tiesa ņem vērā to, ka Satversmes 9. pants neliedz Saeimā ievēlēt personu, kurai ir aizdomās turētā vai apsūdzētā statuss kriminālprocesā.

Saeima norāda, ka apstrīdētās normas pieļauj to, ka kriminālvajāšanai izdots Saeimas deputāts apmeklē atklātās Saeimas komisiju sēdes un izsakās par apspriežamo jautājumu, ja komisijas priekšsēdētājs dod viņam vārdu. Tomēr Satversmes tiesa secina, ka šādas tiesības nav salīdzināmas ar pilnvērtīgām deputāta tiesībām piedalīties Saeimas komisijas darbā, tostarp slēgtās sēdēs, un tiesībām teikt runas, pilnvērtīgi piedalīties parlamentārās diskusijās par savām vai citu iniciatīvām un balsot par Saeimas lēmumu projektiem. Lai arī kriminālvajāšanai izdots Saeimas deputāts var apmeklēt Saeimas komisiju sēdes privātpersonas statusā, tomēr apstrīdētās normas liedz viņam būt šo komisiju sastāvā un ar runām un balsojumu tieši ietekmēt komisijas lēmumus. Tādējādi apstrīdētās normas, lai gan neparedz, ka kriminālvajāšanai izdots Saeimas deputāts zaudētu savu amatu, tomēr liedz šādam Saeimas deputātam visbūtiskākās tiesības, kas saistītas tieši ar dalību pašā likumdošanas procesā, proti, tiesības piedalīties Saeimas un tās komisiju sēdēs, izmantojot savas balsstiesības.

Ņemot vērā šos apstākļus to kopsakarā, Satversmes tiesa atzīst, ka apstrīdētās normas pārmērīgi ietiecas deputāta brīvā pārstāvības mandāta tiesībās. Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka nelabvēlīgās sekas, kas rodas apstrīdētajās normās noteiktā tiesību ierobežojuma dēļ, ir lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

Tādējādi apstrīdētās normas neatbilst samērīguma principam un līdz ar to arī Satversmes 101. panta pirmajam teikumam un 5. pantam.

20. Satversmes tiesai jāizvērtē arī apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertajam nevainīguma prezumpcijas principam.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2011. gada 22. novembra lēmumā lietā “*Teșcaniuc v. Romania*” vērsusi uzmanību uz to, ka gadījumā, kad persona ir atstādināta no amata pienākumu izpildes saistībā ar kriminālprocesu, ir jāizvērtē,

vai atstādināšana, kas var būt ilgstoša, tās rakstura dēļ nerada nevainīguma prezumpcijas pārkāpumu. Tiesa norādījusi, ka šādā gadījumā jāizvērtē:

- 1) vai nav konstatējami konkrēti izteikumi par personas vainu;
- 2) vai atstādināšana no amata ir preventīva un noteikta sabiedrības interesēs;
- 3) kā atstādināšana ietekmē personas tiesības uz nevainīguma prezumpciju un vai ir paredzētas garantijas ilgstošas atstādināšanas gadījumā.

Satversmes tiesa jau secināja, ka apstrīdētās normas un procedūra, kādā Saeimas deputāts tiek izdots kriminālvajāšanai, neietver konkrētus izteikumus par attiecīgā Saeimas deputāta vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Saeima savā lēmumā vai publiskā paziņojumā par lēmumu, kas pieņemts attiecībā uz aizdomās turētu deputātu, neizsaka viedokli par to, vai attiecīgais deputāts ir vai nav vainīgs tā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, saistībā ar kuru viņš izdots kriminālvajāšanai (*sk. šā sprieduma 9. punktu*). Apstrīdētajās normās noteiktais tiesību ierobežojums ir noteikts svarīgu sabiedrības interešu labad jeb demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzībai (*sk. šā sprieduma 16. punktu*).

Izvērtējusi to, kā apstrīdētās normas ietekmē personas tiesības uz nevainīguma prezumpciju ilgstošas atstādināšanas gadījumā, Satversmes tiesa atzīst, ka apstrīdētās normas saglabā noteiktu Saeimas deputāta pilnvaru un suverēna pārstāvības tiesību apjomu un paredz garantijas tādā gadījumā, ja personas vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā netiek konstatēta. Proti, apstrīdētās normas šādā gadījumā paredz Saeimas deputātam tiesības turpināt darbu attiecīgajā Saeimā un saņemt par atstādināšanas laiku viņam neizmaksāto mēnešalgu, kā arī kompensācijas.

Tomēr apstrīdētajās normās noteiktais Saeimas deputāta brīvā pārstāvības mandāta tiesību ierobežojums nav attaisnojams demokrātiskā tiesiskā valstī (*sk. šā sprieduma 19. punktu*). Atbilstoši apstrīdētajām normām Saeimas deputāts tiek atstādināts no būtisku brīvā pārstāvības mandāta tiesību un pilnvaru īstenošanas uz nenoteiktu laiku, proti, līdz kriminālvajāšanas izbeigšanai vai līdz brīdim, kad stājas spēkā notiesājošs tiesas spriedums. Kriminālprocess var ilgt visu Saeimas deputāta amata pilnvaru laiku vai ievērojamu daļu no tā. Arī brīdī, kad krimināllieta tiek izbeigta, nekonstatējot deputāta vainu, vai arī deputāts tiek attaisnots, attiecīgā Saeimas sasaukuma pilnvaru termiņš jau var būt beidzies un šī persona vairs nevar atgūt attiecīgā sasaukuma Saeimas deputāta amatu. Šā iemesla dēļ Saeimas deputāta statusa garantijas būtiski atšķiras no citai profesionālajai darbībai paredzētajām garantijām. Tātad apstrīdētās normas rada tādu Saeimas deputāta tiesību ierobežojumu, kas ne tikai uz laiku ierobežo no

viņa brīvā pārstāvības mandāta izrietošas tiesības un pilnvaras, bet pēc būtības jau soda Saeimas deputātu par noziedzīgu nodarījumu, saistībā ar kuru viņš izdots kriminālvajāšanai.

Saeimas deputātam garantētās tiesības saņemt par atstādināšanas laiku viņam neizmaksāto mēnešalgu, kā arī kompensācijas nav pietiekamas, lai varētu atsvērt to, ka Saeimas deputātam, kuru aizsargā nevainīguma prezumpcija, tiek nesamērīgi ierobežotas un pēc būtības atņemtas nozīmīgas Saeimas deputāta brīvā pārstāvības mandāta tiesības un pilnvaras.

Līdz ar to apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

21. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam ir plaša rīcības brīvība, izvēloties piemērotāko regulējumu Satversmē paredzēto tiesību īstenošanai. Satversmes tiesa nevar aizstāt likumdevēja rīcības brīvību ar savu viedokli par racionālāko risinājumu (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-25-01 30. punktu*). Tomēr Satversmes tiesa vērš likumdevēja uzmanību uz atsevišķa konstitucionālā valsts varas orgāna vai tā daļas tiesību aizsardzības mehānisma nepilnību. Proti, likumdevējs šobrīd nav noteicis tādu tiesību aizsardzības līdzekli, ar kuru atsevišķs Saeimas deputāts kā konstitucionāla valsts varas orgāna daļa varētu aizsargāt sava amata pilnvaras to aizskāruma gadījumā.

22. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu gadījumā, kad Satversmes tiesa kādu tiesību normu atzīst par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, tai jānosaka brīdis, ar kuru attiecīgā norma zaudē spēku. Līdz ar to Satversmes tiesai ir jāapsver, no kura brīža apstrīdētās normas, kas atzītas par neatbilstošām Satversmes 5. pantam, 92. panta otrajam teikumam un 101. panta pirmajam teikumam, atzīstamas par spēkā neesošām.

Pieteikuma iesniedzējs lūdzis atzīt apstrīdētās normas par spēkā neesošām no to spēkā stāšanās brīža.

Satversmes tiesa konstatē, ka Pieteikuma iesniedzēja tiesību aizskārums radies līdz ar Saeimas 2019. gada 31. janvāra lēmumu, jo viņš uz apstrīdēto normu pamata atstādināts no piedalīšanās Saeimas darbā un viņam ierobežotas

tiesības uz atalgojumu. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, jāņem vērā, ka tās uzdevums ir pēc iespējas novērst tiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*). Tādējādi, lai novērstu Pieteikuma iesniedzēja tiesību aizskārumu, attiecībā uz viņu apstrīdētās normas atzīstamas par spēkā neesošām no 2019. gada 31. janvāra.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas otrā teikuma un 19. panta otrā un trešā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta otrajam teikumam un 101. panta pirmajam teikumam.

2. Atzīt Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas pirmo teikumu un 19. panta pirmo teikumu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 5. pantam, 92. panta otrajam teikumam un 101. panta pirmajam teikumam un attiecībā uz Juri Jurašu par spēkā neesošu no 2019. gada 31. janvāra.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

I. Ziemele